

לימוד אופרנטים מילוליים בשפה דבורה דרך למידה מזדמנת

הדס מונצ'יק גרינברג BCBA, יעל שטרנברג ברקוביץ

תקציר

ילדה בת שנתיים ו-10 חודשים, המאובחנת עם ASD בתפקוד בינוני-גבוה נמצאת בתוכנית טיפול התנהגותית ביתית אינטנסיבית. במסגרת תכנית הטיפול, נבנתה התערבות ללימוד אופרנטים מילוליים שונים בשפה הדבורה, כגון: "תני לי", "עוד", "לא רוצה", "תראי", דרך למידה מזדמנת. בתוכנית הוצגו משחקים ופעילויות שונות, במהלכם הוצגו גירויי למידה מתאימים לאמירת האופרנטים, ניתן סיוע מילולי וניתנו חיזוקים מוחשיים ומילוליים לאחר ביצוע ההתנהגות. התוצאות מראות שיפור עקבי בשימוש עצמאי במלים לצרכי תקשורת. הלמידה הוכללה למצבים שונים: בבית עם הורים ועם אחיות ובמסגרת הגן. וכן, השימוש באופרנטים המילוליים הורחב והשתמר לאורך זמן.

נבדקת

ילדה בת שנתיים ו-10 חודשים, מאובחנת עם ASD. הילדה נמצאת בתוכנית טיפול אינטנסיבית הכוללת שילוב יחידי בהיקף של 24 שעות בשבוע, וטיפול ביתי פרטני בהיקף של כ-12 שעות בשבוע. כבר בתחילת הטיפול ניכר היה כי החוזקות שלה הן ברצון בקשר ובמשחק עם האחר. יחד עם זאת, היא מיעטה ליצור תקשורת. כשכן יצרה, השתמשה במחוות של קשר עין ומגע בחפצים או ביד האדם. היא ביטאה מלים בודדות ומלות תפל (גיבריש), לרוב שלא לצרכי תקשורת. הרבתה לבכות ולעתיים להשתטח על מנת לקבל את מבוקשה. הפגינה קשיי התנהגות סביב שינויים ברוטינה וכאשר לא קיבלה את מבוקשה.

התערבות

התנהגות המטרה הוגדרה כ-הפקה עצמאית של מלה או משפט, המופנים לאדם אחר הנמצא בקרבת מקום, ומשרתים פונקציה תקשורתית. לדוגמא: הפקת האופרנט המילולי: "תני לי", כאשר המטפלת מחזיקה חפץ אותו הילדה מעוניינת לקבל. הלמידה המזדמנת נערכה באופן הבא: במהלך משחק בחדר, הוצגו לילדה משחקים ופעילויות שונות שאותרו כמחזקים, במסגרת סקר מחזקים. פעילויות לדוגמא היו הכנסת פונפונים לקופסא, הפרחת בועות סבון, שרבוט על דף, משחקי "קוקו" ועוד. הפעילויות לעתים נבחרו על ידי המטפלת ולעתים היו בחירות או יוזמות מלאות של הילדה. במהלך המשחק הוצגו גירויי למידה מתאימים לזימון האופרנט, ונעשה שימוש בסיוע מילולי, ולאחר ביצוע התנהגות המטרה ניתנו חיזוקים מוחשיים ומילוליים הטבועים בסיטואציה ומשקפים את המוטיבציה הטבעית של הילדה. האופרנטים הראשונים בעבודה היו מלות בקשה, MANDS כמו "תני לי" "עוד" "לפתוח" ו"תעזרי לי". לאחר תקופה נוספו אופרנטים עם התייחסות לאחר כמו "גם אני רוצה", "בואי", "זוזי". בהמשך נעשתה עבודה על INTRAVERBAL כמו "תראי", "שלום/ביי בי" ועל TACTS כמו שיום שמות חפצים ופעולות בחלל או בספר. תוכנית ההתערבות נמשכה באופן מובנה 7 חודשים ובמהלכה נעשה שימוש בפרוצדורת עיצוב shaping. לאחר רכישת התנהגות מטרה, הוגדרו מחדש הקריטריונים לקבלת המחזק לקבלת אופרנט שלם יותר. לדוגמא: "תני לי" ← "תני לי פונפון" ← "יעל, תני לי פונפון". הלמידה הוכללה למצבים שונים: בבית עם הורים ואחיות, במסגרת הגן-וכן, השתמרה לאורך זמן.

תוצאות

הנתונים נאספו בטופס של event recording כאשר בכל התרחשות צוין אם ההתנהגות כללה סיוע או היתה עצמאית. התוצאות חושבו כאחוזי הצלחה של הפקה עצמאית מתוך סך כל הזדמנויות ההפקה. התוצאות מראות שיפור עקבי בשימוש עצמאי באופרנטים מילוליים לתקשורת. הפקת המלים הורחבה למשפטים ולאחר מכן החל שימוש ספונטני וגמיש בשפה דבורה, ללא תיווך ישיר. כיום השפה הדבורה היא אמצעי התקשורת העיקרי שלה והיא מבטאת עצמה במשפטים שלמים ומחוברים, תוך שימוש באופרנטים מילוליים מגוונים ובכוונות תקשורתיות שונות כגון: "אוי תראי מה x עושה" או "תראי, קילפתי את זה", אני יוצאת מהחדר וקוראת ל... "הנה ארטיק, את רוצה גם?", "עכשיו תורך". חשוב לציין כי במקביל לעלייה בשימוש בשפה, פחתו משמעותית התפרצויות הבכי, השתטחויות על הריצפה ובריחות פיזיות מהחדר.

סיכום ומסקנות

ההתערבות המתוארת בלימוד אופרנטים מילוליים דרך למידה מזדמנת הוכחה כיעילה עבור ילדה צעירה המאובחנת עם ASD. התוצאות מדגימות את יעילותה של למידה מזדמנת וטכניקת עיצוב ככלים לקידום תקשורת ובניית רפרטואר שפתי. למידה מזדמנת מאפשרת חוויית משחק תואמת גיל, ומגבירה היענות ושיתוף פעולה. היא מאפשרת הנאה משותפת עם המטפלת והפיכתה לדמות מחזקת. כמו כן, אופייה של הלמידה המזדמנת מאפשרת הגברת התנהגות של יוזמות בכלל ויוזמות תקשורת בפרט. לבסוף, למידה מזדמנת מקלה על תהליך הכללה, כיוון שסביבת הלמידה מגוונת מלכתחילה.

הפקת מלים עצמאית לצרכי תקשורת: דוגמא של ארבעת המלים הראשונות שנלמדו

אחוזי הפקת מלים עצמאית מתוך סך כל הזדמנויות להפיק

